

Erfgoedcommissie Hengelo
Secretariaat:
Sherwood Rangers 222
7551 KR Hengelo
074 2781888

Aan
College van Burgemeester en Wethouders
van de Gemeente Hengelo
Postbus 18
7550 AA Hengelo

Onderwerp	Kenmerk	Datum
De inrichting van het Marktpllein	2020-001	18 november 2020

Geachte college van B&W,

Inleiding.

De Erfgoedcommissie gaat de ontwikkeling van Hengelo en de rol van het Hengelose erfgoed daarbinnen zeer ter harte en heeft als taak u hierover gevraagd en ongevraagd te adviseren. Het bijzondere karakter van de Wederopbouw in Hengelo neemt daarin een belangrijke plaats in. Het Marktpllein is het centrale plein in het wederopbouwplan van de binnenstad, dat als Herbouwplan Noord als eerste plan na de 2^e wereldoorlog op 22 december 1945 werd gepresenteerd. Op een maand na dus 75 jaar geleden. Alle aanleiding om hier aandacht aan te besteden. Zeker nu een nieuwe inrichting aan de orde is.

De gemeente heeft bureau Rode Wouw ingehuurd om met maximale inbreng van bewoners van Hengelo een nieuw plan voor de inrichting van het Marktpllein te laten maken door landschapsbureau OKRA. Dit plan bevindt zich in de fase na presentatie van de 4 scenario's, de laatste fase voordat landschaparchitect Wim Voogt van OKRA met een definitief ontwerp komt. De Erfgoedcommissie heeft vanaf 2017 haar adviezen gegeven en veel inbreng geleverd tijdens het lopende proces. Zij wil ook in dit stadium haar advies uitbrengen aan B. en W. en gemeenteraad en Rode Wouw en OKRA en daarmee behulpzaam zijn in de keuzes die uiteindelijk gemaakt moeten worden en om de inwoners van Hengelo te informeren.

Opzet advies.

De Erfgoedcommissie wil zich in dit advies richten op de 4 gepresenteerde scenario's. Maar dan niet alleen gemaakt voor het Marktpllein, maar als onderdeel van een vernieuwend, integraal binnenstadsplan met een compact stadscentrum. Dit betekent niet alleen een verantwoordelijkheid voor Rode Wouw en OKRA en de portefeuillehouder van de Markt maar ook voor de portefeuillehouder van de overige binnenstad en voor heel B. en W.

Allereerst valt op dat de 4 scenario's totaal geen representatief beeld geven van alle plannen en ideeën die in de afgelopen maanden zijn ingediend en aan de orde zijn geweest. Wij kunnen ons zo wel 5 plannen voor de geest halen waar een bebouwing in voor kwam. Waarom zijn deze niet verwerkt in een of meerdere scenario's ?

Ook is weinig terug te vinden van alle informatie en inspraak, zowel vanuit de wederopbouw karakteristiek als vanuit ruimtelijk oogpunt, door de Erfgoedcommissie aangeleverd.

De gepresenteerde 4 scenario's geven een beeld van een solitair plein en niet van een plein en helemaal niet als een plein van het centrum van de binnenstad met een wederopbouw karakter.

Wederopbouwplan binnenstad van Nationaal Belang.

De binnenstad van Hengelo wordt getypeerd en gewaardeerd door haar wederopbouw karakter, een wederopbouw karakter dat uniek is voor Nederland, een wederopbouw karakter van Nationaal Belang. De wederopbouw is het meest onderscheidende karakter van de binnenstad van Hengelo. Maak daar gebruik van en herwaardeer dat in 2020 in een nieuw ontwerp.

De feitelijke basis van het herbouwplan voor de binnenstad was een ruimtelijk- economische

studie van het ETIO in 1945. Den Haag hield de totale supervisie.

Het plan was en is een integraal plan: de ruimtevorming van het centrum met 3 pleinen, met de belangrijkste functies voor de nieuwe stad, verbonden door korte straten, omgeven door een groenstructuur, ruimtelijke contrasten, zowel moderne als traditionele wederopbouwarchitectuur en de specifieke Hengelose wederopbouwarchitectuur, een open stadsbeeld en optimale bereikbaarheid. Veel wederopbouw ornamenten, metselverbanden en kunst. Dit leverde een binnenstad op met een vernieuwend stedelijk karakter en ruimtelijke functieverdeling, met een staalkaart van wederopbouwarchitectuur en gedeeltelijk omgeven door een groengordel.

Actueel plan binnenstad.

De basis van het plan voor de binnenstad in 2020 moet liggen in de actuele maatschappelijke en sociale en functionele veranderingen die plaats vinden. Kennis, inzicht en begrip van de cultuurhistorische betekenis en waarde van het gebied is noodzakelijk om een goede belangenafweging en weloverwogen keuzes te maken voor toekomstige vernieuwing.

Maak daarbij de zwakte van de te grote ruimte van het Marktplaatsgebied tot een kracht. De kwaliteit van het compacte wederopbouw centrumgebied bestaat uit de menselijke maat van de bebouwing. Ophoging van de wanden van het plein is niet gebeurd. Pas de menselijke maat toe op het Marktplaatsgebied en maak daarmee het vernieuwde compacte centrum tot een geheel, als dorp in de stad.

De vitaliteit benchmark van de centrumgebieden van de dorpen en steden in Overijssel door de provincie uitgevoerd in 2019 geeft een goede basis van de feitelijke situatie van onze binnenstad ten opzichte van de omgeving. Slechts op een 8ste plaats terwijl Hengelo in grootte de 4^e stad van Overijssel is.

Beperking van de leegstand en toewerken naar een compacte binnenstad zijn dan duidelijke doelen. Niet het verplaatsen van het centrum naar de Lange Wemen en het parkeerterrein achter de Hema. Verder geeft de landelijke ontwikkeling van stadscentra duidelijk aan dat functiescheiding in het centrum vervangen moet worden door functiemenging. Van winkelstraten naar straten waar ook gewinkeld wordt. Menging met horeca, cultuur en wonen in het compacte centrum moet gestimuleerd worden. En daar past geen subjectieve verplichte situering van horeca meer bij. De functiemenging moet de inwoners uitnodigen het centrum te bezoeken.

De groengordel kan nog steeds afgerond worden. Juist nu zijn er locaties langs de beken, waar Hengelo zijn ontstaan aan te danken heeft en waarbinnen het geconcentreerde dorp ontstond, die als groene gordel ingericht kunnen worden. Een natuurlijke combinatie van water en groen en recreatie. En voor de klimaatadaptatie, biodiversiteit en milieutechnische de meest logische, namelijk ecologische, inrichting. In het Wederopbouwplan voor de binnenstad zijn de locaties al aangegeven: de Marskant tussen Willemstraat en Deldenerstraat; de Oldenzaalse straat tussen het badhuis en de Paul Krugerstraat; de achterkant van de Lambertusbasiliek; het parkeerterrein aan de de Wetstraat en daar kan nu aan worden toegevoegd de locatie Lange Wemen. Er kan best gebouwd worden in die groenzones, maar het duurzame groen moet in combinatie met het water de overhand hebben. De Lange Wemen locatie leent zich perfect voor een bijzonder woningbouwproject in de binnenstad, de bouw van de Wolvecamptoren in het groen. Wonen, de enige functie in de binnenstad die groeipotentie heeft en de mooiste plek om een bijzondere woonvorm te realiseren. Hengelo is een prachtige woonstad, dit is de kans om dat in het centrum te bevestigen.

Het karakter van de bereikbaarheid is sterk veranderd. Stond bij het wederopbouwplan de auto aan het begin van een enorme ontwikkeling nu geldt dat voor de E-bike en de scooter. Dat betekent dat de belangrijke noord- zuid route voor het fietsverkeer, en die loopt door de Wemenstraat en de Brinkstraat, niet automatisch onder het shared space gebied geschaard kan worden. De bereikbaarheid voor de fietser, inclusief veilig fietsparkeren, is een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van de vernieuwde binnenstad. Breng dat tot uitdrukking in de vormgeving.

De Stichting Erfgoed Hengelo heeft in de afgelopen week het initiatief genomen om de bijzondere wederopbouwarchitectuur van de binnenstad van Hengelo meer zichtbaar te maken. De 12 mooiste wederopbouw winkel- en horecapanden hebben een perspex bord gekregen, die zij in hun etalage hebben ophangen, waarop is aangegeven waarom zij zo bijzonder zijn. De winkeliers

en horeca eigenaren waren blij verrast en werkten graag mee. Daaraan vast wordt een actie gekoppeld voor alle inwoners om hun eigen favoriete panden voorzien van een 75 jaar wederopbouw kadertje te fotograferen. In de winkel van Hengelo Promotie aan de Markt zijn de foto's van de 12 mooiste wederopbouw panden te bewonderen, is een routekaartje voor een wandeling langs de 12 panden op te halen en is er uitleg over de fotografie- actie.

Marktpllein.

De voorgaande vaststellingen hebben directe invloed op de inrichting van het Marktpllein. Het Marktpllein is en blijft een van de centrale pleinen in de compacte binnenstad en moet dat ook uitstralen qua beleving en gebruik. Geen passief rustplein, geen stadstuin, maar een plein met een multifunctioneel karakter, een robuuste inrichting en een eigen iconische uitstraling en daarmee een van de trekpleisters van het vernieuwde stadshart..

We beginnen met de begrenzing van het Marktpllein. De Brinkstraat hoort niet bij het plein, maar grenst aan het plein. Op de Brinkstraat moet verkeer, fietsers en bedienend verkeer en politie en brandweer en vuilnis ophaal auto's plaatsvinden, maar ook de nacht van Hengelo, de Carnavalsoptocht, de intocht van Sinterklaas en dergelijke activiteiten. Dat betekent dat het profiel van de straat, de 2 trottoirs en de rijweg samen, overal aanwezig moet zijn.

In scenario 2, 3 en 4 wordt het trottoir aan de kant van de Markt toegevoegd aan het Marktpllein. In scenario 1 wordt het groen versterkt ten koste van het trottoir, ook in het deel tussen Markt en Enschedese straat. Dit past niet in de Brinkstraat. Om de zichtbaarheid van de wederopbouw wand van de Brinkstraat te vergroten dienen enkele bomen, die te dicht tegen de bebouwing aan staan, verwijderd te worden.

Verder moet de bereikbaarheid van de Telgen vanaf de Brinkstraat voor fietsers en bedienend verkeer en publieke functies, langs het Bischoff pand, mogelijk blijven evenals de bereikbaarheid van de Molenstraat vanaf de Brinkstraat, direct ten zuiden van de Brinktoeren. Dit betekent een forse begrenzing van de inrichting van het Marktpllein en het Brinkplein. Scenario 3 is hier strijdig mee. In scenario 2 kan alleen gewandeld worden in de Molenstraat en niet gefietst. Op het plein is de situering van de fietsenstalling heel belangrijk, dicht bij de Brinkstraat evenals de situering op de begane grond van de toiletten voor valide en minder valide mensen.

De wanden van de straten van de compacte binnenstad worden in de Enschedese straat en de Langestraat en het burgemeester Jansenplein vrij gehouden van groen als het particulier panden zijn.

In scenario 3 en 4 is dit principe zo maar los gelaten. Rondom de Telgenflat is groen tegen de gevelwanden aangebracht, Bij scenario 3 is de complete "Kolsté" wand alleen bereikbaar via een smal voetpad.

Winkels en horeca panden zijn volop aanwezig in de compacte binnenstad. Wat ontbreekt, en voor de bewoners van zo'n gave woonstad heel belangrijk is, is kunst en cultuur in het centrum. Aan de randen van de binnenstad hebben we de bibliotheek en het theater en buiten de binnenstad het poppodium en nog verder weg een toekomstig technisch museum. Maar de expositie van (professionele) beeldende kunst, in de openlucht en overdekt, en de verbeelding van Hengelo als industriestad ontbreken in het stadscentrum. Zoals Wim Voogt zelf al aangaf is het hebben van een culturele beeldende kunstvoorziening hoog nodig. Aan het plein, bv. in de Telgenflat, die qua hoogte en oppervalk daarvoor geschikt is of op het plein. Hij heeft van de gemeenteraad echter niet de mogelijkheid gekregen een voorstel te maken met een kunstvoorziening in de wand, dus zal die voorziening op het plein moeten komen. Gebruik dit element om de scheiding tussen Marktpllein en Brinkplein aan te brengen en daarmee de benodigde kleinschaligheid in het plan op te nemen. Dit kan als paviljoen of als een begane grond met daarboven bijzondere woonvormen, levert nog geld op ook, en daarmee wordt het extra benodigde element toegevoegd om het Marktpllein haar eigen sterke positie in het compacte centrum te geven en het functioneren van de wanden rondom plein en Brinkstraat een impuls te geven. Iets waar een "stadstuin" geen bijdrage aan zal geven.

Losse plekken met kunstobjecten zoals van Rinus Roelofs en/of een zwevende ooievaar (Stork) en/ of een Heemaf/ Stork locomotief en/ of een Stork pomp kunnen in de compacte binnenstad de binding met het industrieel verleden en heden verbeelden en versterken. Betrek kunstenaars Guusje Beverdam bij de verder inrichting van het plein. Zij is de enige kunstenaar die, net als in

de wederopbouwtijd, actief bezig is met reliëfs en mozaïeken.

Een podium voor actieve muziek beleving, vertellers en toneel en dans moet goed gesitueerd zijn ten opzichte van terrassen en op afstand van de Brinkstraat vanwege het verkeerslawaaï en kan gecombineerd worden met de beeldende kunstvoorziening of met de kiosk.

De Brinktoeren was bedoeld als digitaal trefpunt en kan zeker in deze tijd tot de centrale antenne en verbeelding worden van de digitale, met gratis Wifi, binnenstad met zijn 3 schermen en een nieuwe bijzondere digitale klok en daarmee een digitale trekpleister, mits de gemeente het eigendom over neemt.

Wat betreft de markt en het multifunctionele gebruik van het Marktpllein, hoe kleinschalig dan ook, is het van belang dat er een goede aaneengesloten open ruimte beschikbaar blijft op het Marktpllein. Houdt de foodkramen en met name de viskramen op het Marktpllein en laat de overige kramen in linten uitwaaiëren naar de omringende straten, waaronder Molenstraat en Telgen. Dit zorgt er voor dat ook kermisattracties op het Marktpllein een plek kunnen vinden evenals kleine manifestaties en culturele activiteiten. Dit betekent geen losse bomen op het Marktpllein zoals in scenario 1 en 4.

Het groen en het spelen als robuust element, langs de Brinkstraat, kunnen op het plein gecombineerd worden met de verbouwde kiosk, die een terras krijgt gericht op het Marktpllein. De bomen kunnen blijven staan evenals de bomenrij.

Het Brinkplein krijgt een eigen invulling afgestemd op de veranderende functies rondom het plein.

Sport en spel kan hier een functie krijgen. Het gaat wel om het dak van de Brink Parkeergarage.

Het is heel goed voor dit deel van de binnenstad dat de entree van het compacte centrum vanaf de Marskant gevormd gaat worden door een nieuw woongebouw te bouwen door Dura Vermeer/Nijhuis. De massa en geleding zal beter aansluiten op de wederopbouw bebouwing in de Brinkstraat en de Telgenflat en toepassing van warme materialen zal de sfeer versterken.

Tenslotte de materialisering. Het materiaalgebruik is een belangrijke onderdeel om het wederopbouw karakter te versterken. Warme materialen zijn belangrijk om het intieme karakter terug te brengen. Maar duurzaamheid is ook heel belangrijk en kan bereikt worden door bv hergebruik van materialen. De Brinkstraat moet zoals gesteld een verkeersstraat blijven. Handhaaf de huidige materialen in de trottoirs en leg een nieuwe rijweg aan zoals nu in de Drienerstraat. Pas dat later ook toe in de Wemenstraat. Hergebruik de terrazzo elementen op de markt en leg in overleg met de marktkoopliden een nieuw patroon aan op het Marktpllein en vul dat aan met warme materialen. Kom met digitale verlichting, passend in het verlichtingsplan van de hele binnenstad, die tevens de kwaliteiten van de wederopbouw wanden benadrukt.

Slotadvies.

De Erfgoedcommissie levert met dit advies een zeer uitvoerig en gedetailleerd advies.

Een Marktpllein is in relatie tot identiteit en imago een zeer betekenisvolle locatie in elke stad. Dat wordt helaas in de 4 gepresenteerde scenario's totaal niet tot uitdrukking gebracht. In dit advies geeft de Erfgoedcommissie uitleg en handvaten om dit alsnog te doen.

Wij adviseren B. en W. dit advies over te nemen en de betrokken ambtenaren te instrueren dit uit te werken voor wat betreft de binnenstad als geheel. Toon durf en daadkracht in het belang van de binnenstad als kroon op deze gave woonstad.

Wij adviseren de gemeenteraad te controleren of dit advies is overgenomen en wordt uitgevoerd. Toon eensgezindheid en lef. Laat het daar niet opnieuw op stuk lopen.

En wij adviseren Rode Wouw en OKRA dit advies te verwerken in het definitieve ontwerp. Jullie hebben belangrijk werk geleverd, het komt er nu op aan om te laten zien dat er ook visie is en inzicht in de benodigde kwaliteit om het Marktpllein de plek te geven in de vernieuwde compacte binnenstad die het behoort in te nemen.

Namens de voorzitter van de Erfgoedcommissie,

met vriendelijke groet,
Harm van Egmond.

